

Римма Зюбіна про важливі ролі, «переставлені рейки» і небайдужість

Бесіду веде
Вікторія Котенок

Римма Зюбіна у виставі «Дядя Ваня» Антона Чехова. Режисер Станіслав Мойсеев. Київський Молодий театр.

«У мене вірили, бачили талант і підтримували його»

– *Пані Риммо, в училищі та інституті ви здобули режисерську освіту. Хто ж допоміг опанувати акторський фах?*

– Насправді, я вдячна сотні людей, яких можу назвати вчителями, котрі підтримували і несподівано з'явилися в моєму житті. Знаю, що дехто може мати великі здібності, найкращих майстрів-викладачів у вишах, але потім просто не складається з професією... У мене вірили, бачили талант і підтримували його. Починаючи з учительки з сольфеджіо Юліани Олександрівни в музичній школі, яка в мої 12 років казала: «Я знаю, що ти будеш акторкою». Мама шкільної подруги була впевнена, що я зможу зіграти все – від тургенівської героїні до шекспірівської трагедійної ролі. Бачили в мені акторські здібності й керівник Театру «Ровесник» при Палаці піонерів Лев Луцкер в Ужгороді, і мій перший учитель акторської майстерності в училищі Олег Степанович Сенів, який усе життя мене підтримує. Незважаючи на відстань, бо живе в Мюнхені. І Ярослав Іванівна Рендер класний керівник в училищі, та й усе училище. А скільки натхнення подарувала мені хореограф Людмила Ярова! А Дмитро Семенович Чайковський, майстер курсу в інституті, який не пропустив жодної моєї прем'єри. І ще багато режисерів у театрах...

Станіслав Мойсеев двічі запрошував у Закарпатський театр: до мого вступу в інститут і після закінчення першого курсу. Він же мене прийняв до трупі відразу після училища, а я поїхала до Києва навчатися. Через рік він запропонував таки повернутися до театру і дав почитати п'єсу Ніла Саймона «Хочу зніматися в кіно» зі словами: «Головній героїні 19 років, вона приїхала в Голлівуд і хоче стати акторкою. Мені здається, що ця п'єса написана якраз

Володимир Горянський і Римма Зюбіна у фільмі «Трубач». Режисер Анатолій Матешко. 2014.

Римма Зюбіна (н. 1971) – акторка театру й кіно, телеведуча, громадська активістка, волонтер. Закінчила Ужгородське культурно-освітнє училище та Київський державний інститут культури. У 19-річному віці дебютувала на сцені Закарпатського українського музично-драматичного театру. Через рік переїхала до Києва й кілька років працювала у ТЮГу, Театрі драми і комедії, театрах «Золоті ворота», «Сузір'я», «Браво», Камерному театрі-студії класичної п'єси. У 1997–2019 рр. – акторка Молодого театру. Зіграла на сцені понад 50 ролей, серед яких: Русалонька в однойменній виставі за п'єсою Людмили Разумовської, Марія Стюарт у виставі «В моїм завершенні – початок мій...» за п'єсою Фрідріха Шиллера «Марія Стюарт», Панночка в однойменній постановці за повістю Гоголя «Вій», Офелія у «Трагедії Гамлета, принца Данського» Шекспіра, Теа Ельфстед у «Гедда Габлер» Генріха Ібсена, Таня у «Четвертій сестрі» Януша Гловацького, Соня у «Дяді Вані» Чехова та ін. Дебютувала в кіно 1992 р. у стрічці Дмитра Томашпольського «Про шалене кохання, снайпера і космонавта». Зіграла близько 100 ролей у серіалах та фільмах: Гапочка («Поединок» у серіалі «Острів любові» Олега Бійми, 1995), Іраїда Горохова («Пані удача» Марини Мігуньової, 2001), Ліля («Жіноча інтуїція» Оксани Байрак, 2003, 2005), Актриса («Далеко від Сансет-бульвару» Ігоря Мінаєва, 2005), Світлана («Абонент тимчасово недоступний» Марка Горобця, 2008), Клавдія Синдяшкіна («Заєць, смажений по-берлінськи» Сергія Крутіна, 2011), Тамара Волошина («Пограбування по-жіночому» Ашота Кещяна, 2014), Тетяна Іванівна («Трубач» Анатолія Матешка, 2014), Дарина («Гніздо горлиці» Тараса Ткаченка, 2016), Хана Дацей («Межа» Петера Беб'яка, 2017), Софія («Таємниці» Сергія Кравця, 2019). Лауреат театральної премії «Київська пектораль», у кіно – «Золотої дзиги» та ін.

для вас». Після прочитання у мене стався «вибух» мозку, бо я не знала, що мені робити... І я обрала театр! А в інституті перейшла на заочне навчання.

– *Які режисери відіграли важливу роль у вашому професійному становленні?*

– Зі Станіславом Мойсеевим ми – подружжя, за плечима – понад 20 років спільної роботи у театрі. Цей режисер покладається на свідомість актора, на те, що той має цілеспрямовано працювати над собою і йому не треба пояснювати елементарні професійні речі. Що актор має сам відчувати, добре чи погано пройшла вистава. Станіслав не говорив мені компліментів, не розпливався в монологах-зізнаннях, як я геніально щось зіграла. Навпаки, іноді не вистачало його уваги як режисера. Навіть довіряючи мені

великі ролі, він найменше репетирував зі мною. Тобто не було ніяких пріоритетів щодо мене. Він дуже толерантно щодо інших актрис визначив моє місце в театрі, не перетворив Молодий на театр однієї акторки.

На початку мого театрального життя тривалий період я працювала з Олександром Балабаном. Це зовсім інша людина і режисер. Олександр багато дав мені як актрисі. Нашим ідеалом був театр Єжи Гротовського. Ми могли репетирувати по 12 годин на добу! Він був дуже вимогливий, націлений на результат, бачив мене «зіркою» і ставив на мене вистави. Але в нього було своє уявлення щодо мене: бачив лише в драматичних і трагедійних роботах. А почалася наша співпраця з «Чарівних черевичків» у ТЮГу. За роль Бетсі я отримала премію на Міжнародному фестивалі театрів для дітей та юнацтва. Потім у тому ж театрі я зіграла Еду у «Полюванні на носорога»; згодом ввелася на роль Наталі у виставі «Брехня» в Театрі драми і комедії. Далі ми з Сашею організували Камерний театр-студію класичної п'єси. У виставі «За лаштунками холодно» за п'єсою Мішеля де Гельдерода «Смерть актора» я грала актрису Ренату. За цю роль я теж отримала премію на Фестивалі київських професійних театрів-студій. Тож, закінчуючи інститут, я вже мала дві премії та дебютувала в кіно в художньому фільмі Дмитра Томашпольського «Про шалене кохання, снайпера і космонавта».

На початку моєї творчості цікава робота була у виставі «Панночка» театру «Браво» у пермського режисера Сергія Федотова. У нього теж своєрідний принцип роботи. Починаючи з аналізу п'єси, він перекидав акторам ролі: нині я могла читати за Панночку, завтра – за Хому. Режисер прагнув, щоб ми максимально були занурені в матеріал, відчували одне одного, розуміли психологію персонажа не лише свого, а й чужого.

У Молодому театрі я мала можливість працювати з багатьма режисерами. Зокрема з Євгеном Курманом у «Русалоньці» Людмили Разумовської. Я просто обожнювала цю роль, бо вона була близькою мені по духу.

«То був період, коли я відчувала впевненість у собі»

– Які ролі вважаєте етапними у своїй творчості?

– Роль мами з вистави «Це все вона» Влади Белозоренко – це перехід в іншу вікову акторську категорію. Вважаю її етапною. Вистава живе донині. У мене є ролі у виставах-довгожителів. Коли граєш виставу багато років – це професійне випробовування. Надважливі для мене ролі у виставах «Четверта сестра», яка «жила» 12 років, «Дядя Ваня» і «Русалонька», які йшли по 15 років. Завдяки їм я виросла професійно. Порівняти мене на прем'єрі і на останній виставі неможливо. Думаю, вчителями у професії можна по праву вважати і свої ролі. Звісно, без талановитого режисера цього не відбулося б.

Соня у «Дяді Вані» давно перестала бути лише роллю: вона проросла в мене. Соня була моєю Душею, і через те, що мене позбавили цієї ролі, я пішла з Молодого. Вона була для мене дуже рідною і дорогою, чимось схожою до Дарини у фільмі «Гніздо горлиці». Ця вистава завжди проходила з повними

залами, навіть наприкінці весни і влітку, коли зазвичай інтерес і відвідуваність публіки згасає. Завдяки неймовірній режисурі Мойсеева та всьому акторському складу вона не втрачала своєї популярності серед глядачів. Вважаю, Войницький – найкраща робота Олексія Вертинського.

У «Дяді Вані» на початку я існувала чітко в схемі-режисурі Мойсеева. Утім дуже багато для ролі я вигадала сама. Причому, гребінь, яким моя героїня причісувала Астрова. Ці мізансцени дещо дивували глядача, але я собі знайшла виправдання. Нібито Астров подарував цей гребінь Соні, коли вона була ще юною дівчиною, і через те він став таким важливим для неї, навіть магічним. Також для цієї ролі я придумала спеціальний грим – вибілювала брови і губи, вигадала зачіску, пластику: руки «гнали», при ході трохи вивертала ногу, сутулилась. Для мене першим завжди виникає зовнішній образ, а тоді вже наповнюю його внутрішньо. А ще вигадала щоденник, в який Соня все записувала, замальовувала. У фіналі вистави моя героїня розриває і викидає його, як закохані дівчата зазвичай знищують свої щоденники, коли розчаровуються в почуттях. Кохання Соні було болісним, воно зруйнувало її життя. Але «треба жити», каже моя героїня у фінальному монолозі вистави. До Соні з «Дяді Вані» і Тані з «Четвертої сестри» я існувала щодо режисера як слухняна акторка. А вже у цих ролях давала собі свободу. У «Дяді Вані» я внутрішньо зростала, у «Четвертій сестрі» насолоджувалася імпровізацією.

– Як працювали над Танею у «Четвертій сестрі»?

– Ознакою того, що вона добре вийшла, були слова Богдана Ступки: «Риммочко, ти ж купаєшся в цій ролі... Купаєшся...». І справді, тут можна було зіграти все: від гострохарактерної героїні до високої трагедії. Я відчувала впевненість у собі, відчувала, що хочу і можу собі дозволити бути на сцені смішною, негарною. Це вистава, в якій я виросла професійно і почала відчувати, що можу володіти залом. Не керувати чи примушувати сміятися, а саме володіти: де робити паузу, скільки часу вона має тривати. Досі не розумію, як таку популярну й касову виставу могли зняти з репертуару. У ній були задіяні зірки Молодого, вона завжди проходила з аншлагами. І за роки не перестала бути актуальною. Так, набула нових жартів, змінилася, але продовжувала бути успішною і цікавою мислячому глядачеві. Адже Гловацький написав «Четверту сестру» як римейк «Трьох сестер» Чехова.

Про «Четверту сестру» я можу говорити безкінечно. Як Сашко Ірванець зробив переклад першої дії і дав почитати режисеру Мойсееву, як після цього він замовив переклад другої дії; як драматург Януш Гловацький приїздив до нас на прем'єру, а потім і до нас із Стасом додому, планував завітати на п'ять хвилин, а залишився на цілу ніч розмов... Знаю, що треба бути скромною (так мене навчав тато), але ці вистави вже історія, тому можна тепер зізнатися: з 20 вистав, поставлених від Бродвею до Парижа, Гловацький вважав мене найкращою виконавицею ролі Тані. Така сама історія з виставою «Любовні листи до Сталіна», після перегляду якої іспанський драматург Хуан Майорга сказав, що я найкраща виконавиця ролі дружини Булгакова. Ви-

Римма Зюбіна, Ліна Бернарді і Мауро Чіпріані у фільмі «Гніздо горлиці». Режисер Тарас Ткаченко. Україна, Італія, 2016.

став уже нема, то можу собі дозволити трохи марнославства заднім числом.

Театр – це як замки з піску. Будуєш,кладаєш фантазію, сили, а потім хвиля з моря надходить і все змиває. Нічого не залишається. Ада Роговцева нещодавно мені сказала: «Уявляєш, є вже величезне покоління молоді, яке мене не бачило ні в театрі, ні в кіно і не знає, хто я. Я для них ніхто...». Чути таке прикро, тим паче від Ади Миколаївни, котру я вважаю своїм Учителем, який своєю творчістю і життям впливав на мій світогляд. Вона належить до людей-ідеалів, на яких я хотіла в дитинстві бути схожою не тільки зовні, а й за життєвою і громадянською позицією. З Адою Миколаївною ми були разом на всіх барикадах, починаючи з 2004 року. Тепер я розумію, що моя ще дитяча акторська інтуїція не схибила тоді, обираючи її за взірць.

«Цей фільм змінив мене, моє ставлення до себе самої»

– Кажете, Дарина з «Гнізда горлиці» теж стала для вас важливою роботою. Це збірний образ чи був певний прототип української заробітчаники?

– Не було на прикметі конкретної жінки. Василь Мельник написав роман «Гніздо горлиці» про свою дочку. Звісно, що про заробітчанство українців я чула з дитинства. Але на Закарпатті у 1980–90-х це було більше поширено серед чоловіків: після весілля молодий із батьком чи тестем їхали заробляти на хату для молодих. На ці хати люди деколи все життя працюють-заробляють. У 2000-х я зустрічала багато інформації про те, як при батьках-заробітчанах почало з'являтися соціальне сирітство. Бо діти виростають без батьків, їхньої підтримки.

На Буковині, де ми знімали фільм, багато містян розказували мені свої особисті історії. Скільки було сповідей... Навіть була одна дуже схожа на нашу історію, тільки там чоловік повісився. Я не грала Дарину як жінку, яка поїхала в Італію за розвагами, за коханцем. У фільмі навіть незрозуміло, чи було в неї кохання до італійця. Просто якоїсь миті Дарині в Італії стало так самотньо, так важко, що просто вити хотілося. Вона почувалася, ніби кошеня, яке викинули на вулицю. І от хтось перший-ліпший, а може, й не ліпший, просто взяв на руки, пригорнув до себе... Як у чоловіків, так і у жінок є криза середнього віку. І її я теж на-

магалася показати в цій ролі. У стосунках з чоловіком все не так, як би їй хотілося, тому перед жінкою стояв вибір – змиритися чи змінити щось у своєму житті. Я не думала, чесно кажучи, що Дарина в мене вийде такою сильною.

І якщо моя героїня виглядає самотньою, нещасною, розгубленою, то на знімальному майданчику була протилежна ситуація: режисер Тарас Ткаченко і оператор Сашко Земляний мене всіляко підтримували і додавали мені неймовірної впевненості у собі. А ще було багато сміху й гумору. Це насправді моя перша головна роль у художньому фільмі. На зйомках панувала просто неймовірна творча атмосфера любові й натхнення. З цієї атмосфери і вийшло справжнє кіно. І я щаслива, що творча команда і продюсери зробили все, аби зберегти Віталія Лінецького в цьому фільмі.

Хотілося, аби було все правдиво, і от консультантом з мови я собі обрала бабу Настю, в будинку якої відбувалися зйомки. Тож коли була пауза, я не носика бігла пудрити, а до баби Насі за порадою. Питалася, як краще сказати, як зробити так, щоб природно звучало, як би оце літературне речення у неї в селі сказали б.

– Чи сталися зміни у вашому житті після зйомок у «Гнізді горлиці»?

– Фільм змінив мене, моє ставлення до себе самої. Насправді, за всією моєю безкінечною веселістю і бравадою, я достатньо невпевнена у собі людина. У мені стільки комплексів... (Пауза). Відчувати постійно, що живеш в Україні і не знімаєшся в кіно, а якщо знімаєшся, то в незрозумілих ролях, яких і ролями важко назвати... Це жахливо! У театрі мені всі 15 років потрібно було доводити, що я не чиясь дружина, а акторка. Самостійна і самодостатня. А «Гніздо горлиці» ніби переставило мої рейки в інший бік. І я помчала по них... Тепер мені байдуже, є у мене робота чи немає. Я не хочу грати все підряд, братися, за те, за що мені потім може бути соромно. Так, треба годувати сім'ю, і я люблю бути матеріально незалежною, але коли на терезах моя професійна відповідальність, громадянська гідність, то тут зникають будь-які питання.

– Які спогади у вас залишилися про зйомки у дебютній стрічці «Про шалене кохання, снайпера і космонавта»?

– У мене досі зберігся сценарій цього фільму. Це був 1992 рік, та я все пам'ятаю: і кастинг, який ще тоді називався пробами, і завдяки кому я потрапила в це кіно. В одній новорічній казці ми грали разом з акторкою Наталією Надірадце. Вона мене помітила і якось підійшла зі словами: «Я вже затверджена на роль у дебютній картині молодого режисера Дмитра Томашпольського, але він ніяк не може знайти акторку на головну роль. Вже 9 актрис затверджували, потім скасовували призначення. Чи можна я дам твої координати?». У казці я грала Кікімору, а для фільму потрібна була романтична героїня. А Наталка побачила в мені щось, чого я про себе не знала. На перші у своєму житті проби я запізнилася аж на 40 хвилин через те, що мій годинник упав з руки і, ні, не зламався, а почав суттєво відставати. Однак я помітила це, коли вже побачила годинник у метро. О, жах! (Посміхається). Я бігла по усіх вагонах і ескалаторах, тому на пробах моє обличчя було

бордового кольору. На мене нанесли білий клоунський грим, щоб хоч якось збити цей «рум'янець», але він не допоміг. Мені було так соромно...

Після цих проб мене затвердили на роль. Пам'ятаю, що на зйомках була страшенно скута, повний «зажим»! Режисер каже: «Кліпни очима». Я зробила це. А він мені: «Ну от, умієш. А чого ж ти в кадрі не кліпаєш?». (Сміється). І дійсно, у фільмі видно, що в мене перелякані очі, тож коли я переглядаю нині цю стрічку, кажу сама собі: «Це не я: ні внутрішньо, ні зовні». Тоді я мало що тямала в сценарії, а тепер розумію, що Томашпольський зняв «артхаус». Далі в кіно була 8-річна пауза, бо майже нічого не знімали в Україні. У мене був чудовий епізод у стрічці Олега Бійми «Острів любові». Вважаю, що цього режисера незаслужено витіснили з професії... Це велика помилка. (З сумом). І ця внутрішня інтелігентність, яка так імпонує на майданчику, яка допомагає розкриватися акторам, у житті їм заважає, бо вони не можуть бути зухвалими і пробивними.

«Я ніколи не відриваю себе від суспільства»

– Окрім роботи в театрі, кіно і на телебаченні, ви берете активну участь у громадських і соціальних проектах. Де берете енергію і силу для всіх справ?

– Просто мені не байдуже. Як у класика: «О, не однаково мені...». Це лише здається, що в мене багато театру, кіно... Насправді зйомки були в жовтні 2019-го. У Хачатура Василяна та Олександра Бикова в повнометражному фільмі «Злегка прочинені двері», де мені дісталася цікава роль Катерини. Та епізодична роль Жінки в капелюсі у стрічці «Я працюю на цвинтарі» Олексія Тараненка. Після «Гнізда горлиці» у мене мало роботи. І все ж вихідних немає. Не буває такого, що я тиждень лежу на дивані і не знаю, за що взятися. На карантині у мене був міжнародний проект зоом-читка п'єси «Непритомність» Марюса Івашківчуса за книгою Нобелівської лауреатки Світлани Алексієвич «Цинкові хлопчики» в режисурі Оскараса Коршуноваса. Ще я започаткувала відеопроєкт на підтримку онкохворих дітей «Зіркові казки». Автори – актори, музиканти, журналісти – читають свої казки. Також закінчила озвучувати український мультфільм Анатолія Лавренишина «Віктор Робот». Щодо моєї громадянської позиції, я ніколи не відриваю себе від суспільства. Переконана, що мистецтво не може бути від нього відокремлене. Прикро за театри, які відмовилися підтримати Олега Сенцова під час його голодування: не захотіли вийти у фіналі вистави з написами #Free_Sencov. І це не російськомовні театри!

Це у мене, мабуть, із дитинства закладено. Коли я виходила на вулицю з купою іграшок, то додому поверталася вже з порожньою торбинкою. Не можу пройти повз чуже горе. У юності читала у Станіславського, що актор – це той, у кого болить серце за чуже розбите колінце... І оці чужі «розбиті колінця» мені завжди болять. За всіх... І в останню чергу за себе. Родина заклала в мені ці основи доброти і милосердя. Багато передалося від моєї мами, бо таку скромну, чуйну і терплячу людину не часто зустрінеш... Я зовсім інша у житті, ніж моя мама. Але мені, як і їй, – не однаково...

Усмішка Миколи Яковченка

Лариса Брюховецька

Микола Яковченко у фільмі «Вій» за Миколою Гоголем. Режисери К. Єршов, Г. Кропачов. 1967.

Українці здавна відзначалися здоровим почуттям гумору, а тому цінували своїх комедійних акторів. Багато хто дивився – і не раз – знамениту стрічку «За двома зайцями» і пам'ятає Прокопа Сірка. А хто дивився на сцені або слухав по радіо виставу «Фараони» за п'єсою Олекси Коломійця, відразу згадає неповторний голос Яковченка...

Микола Яковченко народився на стику епох – 1900 року, в сім'ї помічника керуючого астраханським рибним промислом. Мати майбутнього актора була домогосподаркою. Він був найстаршим серед п'ятерох дітей. Діти, онук і племінники ще за життя Миколи Федоровича зазначали: календарного дня народження він не святкував ніколи. Зате регулярно справляв іменини – 19 грудня, в день святого Миколи Чудотворця.

Рід Яковченків бере початок з донських козаків. Сім'я з-під Ростова переїхала до Прилук Полтавської губернії. Вона вирізнялася патріархальним устроєм, потяг до мистецтва в родині не особливо заохочували. Однак, закінчивши церковно-приходську школу і вступивши до гімназії, Микола захопився художньою самодіяльністю, свої перші ролі він зіграв у аматорському театрі.

У фахове акторське життя поринув на початку 1920-х, кочував по різних театрах України. Врешті, з 1927 на запрошення Гната Юри почав працювати в Київському театрі ім. І. Франка, беручи участь у виставах як класичного репертуару, так і за сучасними п'єсами, зокрема, Олександра Корнійчука (Терентій Бублик у «Платоні Кречеті», Довгоносик «В степах України») і Олексія Коломійця (Оверко у «Фараонах»).

Серед фільмів-вистав Київської кіностудії одна з найперших – «Мартин Боруля», де Яковченко зіграв чиновника Трандальова. Тож, починаючи з 1953 року, він не розлучається з кіно – впродовж 20 років знімається безперервно. Навіть дивно, як, майже постійно перебуваючи в кіно-експедиціях, йому вдавалося не підводити свого театру, у